

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа № 1 пгт. Каа-Хем

«Рассмотрено»

Руководитель МО

/

ФИО

Протокол № _____ от

« _____ » апреля 2023 г.

«Согласовано»

Заместитель директора по УВР
МБОУ СОШ № 1 пгт. Каа-Хем

 /Саая Э.В./

ФИО

« 11 » апреля 2023 г.

«Утверждено»

Директор

МБОУ СОШ № 1

пгт. Каа-Хем

/И.С.Павлов/

Приказ № 42/3 от

«11» апреля 2023г.

**Экзаменационные материалы для проведения
промежуточной аттестации в устной форме по родному языку
в 8 классе**

пгт Каа-Хем, 2023

Тайылбыр бижик

Тыва дыл – Тыва Республиканың үндезин чонунун национал дылы. Тыва дыл Тыва Республиканың Конституциясында күрүне дылы кылдыр доктааттынган (май 6, 2001). Амгы үеде «тыва болгаш орус дылдарның деңге болгаш бот тускайлаң сайзыраарыңа таарымчалыг байдалды тургузарынче угланган» 2003 чылдың декабрь 31-де үнген «Тыва Республиканың дылдар дугайында» хоойлузу амыдыралда боттанмышаан. Тыва дыл өөредилгениң, культураның, күрүнениң болгаш тус черлерниң эрге-чагырга органнарының дылы, официалдыг хоойлу-дүрүмнерни парлап үндүрер, Тыва Республикага референдум (чугула айтырыгны чонга бадыладыры), төлээлекчилер болгаш күүсекчи органнарже соңгулдаларның дылы, албан-херек документилери эмгелээриниң, суд чорудулгазының база чагаалар дылы, массалыг медээ дамчыдар чепсектер дээш өске-даа адырларның дылы кылдыр ниитилел амыдыралында калбаа-биле ажыглаттынып турар. Тыва улустуң төрөөн дылы янзы-бүрү медээлерни чыып тургузар, кадагалаар болгаш дамчыдар хөй талалыг система болуп чоруур. Тыва дыл кижилерни чугаалаштырар, оларның бодалын, сагыш-сеткилин илередир баазалыг хүлээлгелерин күүсетпишаан, кижилерниң бот-боттарының аразында болгаш хөй-ниити-биле харылзаалыг болурун хандырар; тыва улустуң бот-медерелин болгаш делегей көрүүшкүнүн хевирлээр, тыва кижилерни бот-тускайлаң онзагай аймак чон кылдыр хаара тудуп, оларның салгалдарын харылзаштырып, национал культуразын хүн бүрүде чаартып чоруур. Тыва дыл – өг-бүледе болгаш өөредилге системазында кижизилдилгениң дылы; тыва улустуң байлак аас чогаалының болгаш чечен чогаалының хөй янзы жанрларын кадагалаар болгаш дамчыдарының дылы; өске эртемнерни шингээдип алырыңа өзек болбушаан, уругларны бүгү талазы-биле сайзырадырының аргазы; эртемде чаа ажыдыышкыннарны болгаш төөгү, уран чүүл база культураның хөй аңгы хевирлерин (жанрларын) дамчыдарының болгаш шинчилээриниң дылы; орус болгаш бүгү делегейниң чечен чогаалының, ол ышкаш эртем ажылдарының очулгазының дылы.

Төрээн дылынга өөрөдилге уругларның ниити делегей көрүүшкүнүн делгемчидер, чогаадыкчы салым-чаяанын сайзырадыр, чаагай мөзү-бүдүш дугайында билиин болгаш чугаа чорудулгазының культуразын улам бедидеринге дузалаар. Ынчангаш «Төрээн (тыва) дыл» эртеми кол ниити өөрөдилгениң сорулгаларын чедип алырынга улуг ужур-дузалыг.

Шылгалда ажылын демдектер-биле унелээри:

«5» Билеттин айтырыгларынга долuzu-биле харыылаар, устунде айыттырган негледелерге дугжуру.

«4» Билеттин айтырыгларынга 2 айтырыгнын чангызынга харыылааны база устунде негелделерге дуушкээ.

«3» айтырыгларга долу эвес харыылааны база устунде кирген негелдеге дуушкээ.

«2» айтырыгларга долу эвес харыылааны, айтырыгларны утказы дуушкек эвези, устунде негелделерге дуушкек эвес болган таварылгада, чогуур демдекти салыр

Эртем талазы-биле (предметтиг) тодаргай түңнелдер:

Дыл дугайында ниити билиглер

– улустуң аас чогаалын, чечен чогаалының дылын ылгаар; тыва улустуң аас чогаалын, чечен чогаалын, төөгүзүн, культуразын шинчилеп өөрениринге тыва дылдың чугулазын билер; Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар

– өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргаларны тодарадыр: дорт болгаш доора чугаа; авторнуң сөстери;

– дорт болгаш доора чугаалыг, цитаталыг домактарга бижик демдектерин сагыыр;

– сөзүглелде өске кижиниң чугаазын танып тывар; – цитаталарны аас болгаш бижимел чугаага ажыглаар;

Синтаксис

– нарын домак иштинде бөдүүн домактарның аразында синтаксистиг харылзааларны илередир аргаларны ылгаар: кожумактар, эвилелдер, эвилел (зиг) сөстөр, эдеринчилер, артынчылар, дузалал аттар, үн аяны;

– сөс каттыжыышкыннарында болгаш домактарда синтаксистиг харылзааларны (деңнежилге, чагыржылга) тодарадыр;

– нарын домакты танып тывар;

– чагырышпаан болгаш чагырышкан нарын домактарны ылгаар;

– чагырышпаан болгаш чагырышкан нарын домактарның каттыжар аргаларын тодарадыр; – чагырышпаан болгаш чагырышкан нарын домактарны тургузар;

– чагырышкан нарын домакта кол болгаш тайылбыр домакты ылгаар;

– чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактарның янзыларын тодарадыр;

– чагырышкан нарын домактың болгаш нарын синтаксистиг конструкцияның синтаксистиг сайгарылгазын кылыр;

– нарын синтаксистиг конструкцияны танып тывар;

– нарын синтаксистиг конструкцияның кезектериниң аразында синтаксистиг харылзааларны аңгылаар;

Пунктуация

– нарынчылтынган, нарын, дорт чугаалыг, цитаталыг домактарга бижик демдектерин шын ажыглаар;

– тире болгаш дефистиң ажыглалын ылгаар.

Шылгалданың билеттери

Билет №1

- 1.Өске киңиниң чугаазын дамчыдар аргалар
- 2.Нарын домактың кезектериниң аразында аттыңар аргалары

Билет №2

- 1.Дорт чугаа.Дорт чугаалыг домакка биңик демдектери
- 2.Нарын домакта бөдүүн домактарның үн аянының дузазы-биле каттыңары

Билет №3

- 1.Доора чугаа
- 2.Нарын домактың кезектериниң коңумактар дузазы-биле каттыңары

Билет №4

- 1.Диалог, аңаа биңик демдектери
- 2.Нарын домактың кезектериниң эвилелдер дузазы-биле каттыңары

Билет №5

1. Өитата, аңаа биңик демдектери
2. Нарын домактың кезектериниң эдеринчилер болгаш артынчылар дузазы-биле каттыңары

Билет №6

- 1.Нарын домактың бөдүүн домактан ылгалы
2. Удурланыштырар харылзаалыг домактар

Билет №7

1. Сөс каттыңышкыннарында синтаксистиг харылзаалар
- 2.Деңнештирер харылзаалыг домактар

Билет №8

1. Синтаксистиг харылзаалар, оларның хевирлери
2. Деңнештирер харылзаалыг домактар

Билет №9

1. Нарын домак дугайында билиг
2. Чагырышпаан нарын домак

Билет №10

1. Нарын домактарның бөлүктери
2. Эвилелдер чок чагырышпаан нарын домактар

Билет №11

1. Деңнеңилге харылзаалыг чагырышпаан нарын домак
2. Үениң тайылбыр домаа

Билет №12

1. Удурланыштырар харылзаалыг чагырышпаан нарын домак
2. Немелдениң тайылбыр домаа

Билет №13

1. Ангылаар харылзаалыг чагырышпаан нарын домак
2. Деңнештирер харылзаалыг домактар

Билет №14

1. Чагырышпаан нарын домакка биңик демдектери
2. Тодарадылганың тайылбыр домаа

Билет №15

1. Деңнештирер харылзаалыг домактар
2. Чагырышкан нарын домакта тайылбыр домактың туруңу

Билет №16

1. Даар байдалдың тайылбыр домаа
2. Нарын домак

Билет №17

1. Чагырышкан нарын домак
2. Чөрүлдээниң тайылбыр домаа

Билет №18

1. Сорулганың тайылбыр домаа
2. Туруштуң тайылбыр домаа

Билет №19

1. Деңнелгениң тайылбыр домаа
2. Чылдагаанның тайылбыр домаа

Билет №20

1. Хөй кезектерлиг тайылбыр домак
2. Кылдыныг аргазының тайылбыр домаа